

*Лілія Коцан,
студентка 5 курсу магістратури
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ КОАЛІЦІЙ В ЄВРОПАРЛАМЕНТІ

Розширення повноважень Європейського парламенту внаслідок численних реформ значно пожвавило дискусії щодо особливостей його функціонування. Основними структурними одиницями Європейського парламенту є транснаціональні партійні групи, котрі являють собою коаліції ідеологічно близьких національних партій. У статті аналізуються закономірності діяльності партійних груп, рівень їхньої внутрішньої єдності та особливості формування коаліцій у Європейському парламенті.

***Ключові слова:** Європейський парламент, партійна група, партійна конкуренція, політична коаліція, демократія.*

The expansion of the powers of the European Parliament as a result of numerous reforms greatly revived discussions about the peculiarities of its functioning. The main structural units of the European Parliament are transnational party groups, which represent a coalition of ideologically close national parties. The article analyzes the regularities of activity of party groups, the level of their internal unity and the peculiarities of the formation of coalitions in the European Parliament.

***Key words:** European Parliament, party group, party competition, political coalition.*

У процесі поглиблення європейської інтеграції виникла специфічна система партійної кооперації та співпраці на загальноєвропейському рівні. В 1950-х рр. утворилися партійні групи в Асамблеї Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС), а в 1970-х р. – і перші партійні федерації християнських демократів, соціалістів і лібералів [5, 119]. Сьогодні, в результаті тривалого інституційного, ідеологічного та правового розвитку, в Європейському Союзі формується та функціонує унікальна наднаціональна партійна система ЄС, яка все більше стає об'єктом дослідження політологів [1; 3; 4; 7]. Однак заслуговує на більшу увагу процес взаємодії єропартій з вітчизняними партійними структурами, адже поглиблене вивчення структури Європейського парламенту, діяльності груп політичних партій дозволяє сформуванню сприятливого для європейської інтеграції імідж нашої держави.

Згідно з положеннями Лісабонського договору (офіційна назва – Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського співтовариства), які набули чинності з 1 грудня 2009 року, Європейський парламент – законодавчий орган Європейського Союзу – безпосередньо обирається громадянами країн ЄС за пропорційною системою [5, 121]. Це вимагає консолідації національних партій одного ідеологічного спрямування. Європейська партія – це політична партія Європейського Союзу, що діє на супранациональному рівні, складається з національних партій, відповідних представників у політичних інститутах ЄС, бере участь у формуванні керівних органів ЄС, отримує фінансування своєї діяльності з боку ЄС, виступає як чинник інтеграції в рамках ЄС, сприяє формуванню європейської свідомості та вираженню політичної волі громадян Союзу [1, с. 94].

У листопаді 2003 року вперше з'явилась постанова, яка дала визначення поняттю «європейська партія» (political party at European level) і сформулювала умови фінансування таких партій з бюджету ЄС. Європейська партія має бути представлена у парламентських асамблеях щонайменше чверті держав-членів ЄС, отримати в цих країнах щонайменше 3% голосів на останніх парламентських виборах і дотримуватись у своїх програмах базових принципів Європейського Союзу, якими є свобода, демократія, повага до прав людини, її основних свобод, верховенство права. Наразі є п'ять європейських партій: Європейська народна партія, Партія європейських соціалістів, Європейські ліберали, Європейська партія зелених та Європейський вільний альянс (націоналістичних і регіоналістських партій) [3, с.190].

Для європартій характерне асоційоване членство, членство в статусі спостерігача, а також індивідуальне членство окремих громадян. Членами європартій можуть бути національні партії, а також секторальні організації (молодіжні, студентські, жіночі та організації пенсіонерів, малого бізнесу тощо). Джерела доходів загальноєвропейських партій формуються з членських внесків, фінансування з бюджету ЄС та приватних пожертвувань. Залежно від місця політичних партій в ідеологічному просторі виділено чотири блоки, в межах яких відбувається формування партійних груп Європарламенту: правий блок (християнські демократи, консерватори, країні праві), лівий блок (соціалісти, зелені, крайні ліві, радикали), центристський блок (ліберали) і блок євроскептиків. Події 70–80-х років минулого століття суттєво вплинули на трансформацію змісту поділу на лівих та правих, хоча сама суть конфлікту залишилася, і нові типи партій, які виникли

пізніше, «посилили» великі партійні сім'ї (наприклад, ліво-ліберальні партії належать до сім'ї лівих партій, а нові ультраправі партії – до правих) [6, 52].

Отже, поділ на класову лівицю чи правицю, який сформувався у період оформлення і консолідації демократії, залишається домінуючою й універсальною ознакою сучасних партійних систем і індикатором самоідентичності сімей політичних партій. При цьому матеріальний критерій тісно пов'язаний з генетичним.

Формування сімей політичних партій можна простежити на основі політичної структуризації Європейського парламенту. У 1953 році в Європарламенті існувало три організовані групи політичних партій – християнсько-демократичних, соціалістичних та ліберальних партій. У 1965 році французькі голлісти об'єднуються з лібералами і формують Союз європейських демократів. У 1973 році Британська консервативна партія започатковує формування Європейської консервативної групи. Члени Ірландської партії «Солдат Свободи» об'єднуються з Союзом європейських демократів під назвою Європейські прогресивні демократи. Тоді ж формується комуністична група. У 1976 році ліберальна група змінює свою назву на групу лібералів та демократів. У 1979 році, коли відбуваються перші прямі вибори до Європейського парламенту, християнські демократи змінюють свою назву на Європейську народну партію. Європейська консервативна група трансформується у Європейську демократичну групу, яка пізніше об'єднується з Народною партією.

Тоді ж формується група технічної координації та захисту незалежних груп і членів. У 1984 році на базі французького Національного фронту та італійського Соціального руху формується група Європейських правих.

Зелені та ліві об'єднуються з незалежними і формують так звану групу «Веселка». Група лібералів та демократів перейменовується на групу лібералів, демократів та реформістів.

Після приєднання до Європейських прогресивних демократів португальських соціал-демократів вона починає функціонувати під назвою Європейський демократичний альянс. У 1989 році з групи «Веселка» виділяється окрема група зелених, формується група об'єднаних лівих, відновлюють свою діяльність комуністичний та лівий альянси. У 1994 році на базі італійської партії «Вперед, Італія!» формується група «Вперед, Європа!». Європейські праві змінюють свою назву на Європейський радикальний альянс [6, 56].

Група об'єднаних лівих бере собі назву Європейські об'єднані ліві, формується група Європа націй, а також група 27 неприєднаних членів. У 1995 році групи Об'єднана Європа та Європейський демократичний альянс об'єднуються і створюють групу Об'єднання для Європи. У 1999 році Європейська народна партія змінює свою назву на Європейська народна партія (християнські демократи) та європейські демократи. Формується група Європейських демократів за різноманітність.

У функціонуванні партійної системи Європейського парламенту присутні два параметри, які є визначальними для партійної системи будь-якого парламенту: рівень єдності (згуртованості) партійних груп та особливості конкуренції між ними. Відбувається поступове зростання рівня єдності партійних груп, який сьогодні майже відповідає рівню єдності фракцій національних парламентів. Партійна система Європейського парламенту схильна до формування в ній так званої «великої коаліції» двох найбільших партійних

груп ЄНП та ПЄС, що призводить до низького рівня конкуренції у стінах Європейського парламенту [2, 225].

Хоча протягом останніх 10 років частота спільних голосувань ЄНП та ПЄС зменшується, що свідчить про зростання конкуренції в цьому представницькому органі ЄС.

Європейський Союз сьогодні є складною багаторівневою політичною системою. Політична система ЄС, як і національні політичні системи, функціонує за моделлю Д. Істона, де політичні вимоги на «вході» політичної системи перетворюються на відповідні рішення на її «виході». Політична система ЄС є втіленням колегіальної системи кооперативного федералізму з домінуванням консенсусного типу політичних відносин.

Унікальна наднаціональна партійна система ЄС є системою відносин суперництва та співробітництва між політичними партіями (національними та наднаціональними) на наднаціональному рівні, а також системою взаємовідносин між партіями та наднаціональними інститутами влади. Партійна система ЄС функціонує в межах територіального, політичного та правового простору Європейського Союзу. Ця система має похідний характер від національних партійних систем і є системою кооперації національних політичних партій та артикуляції інтересів національних партійних еліт в політичному просторі ЄС [8].

Протягом останніх 20 років Європейський парламент перетворився з консультативного органу на повноцінного учасника законодавчого процесу ЄС, який згідно зі ст.14 Лісабонського договору ділить законодавчі повноваження з Радою ЄС. Він – єдина інституція ЄС, яка, будучи обрана на прямих виборах у державах-членах Спільноти, забезпечує безпосередній зв'язок громадян та процесу прийняття

рішень на рівні Союзу, а також є єдиним органом, де діяльність та конкуренція політичних партій має безпосередній характер. На основі партійних груп Європейського парламенту утворилася стабільна партійна система, яка є предметом численних теоретичних досліджень [1, 88].

Депутати Європарламенту формують сім різних парламентських груп, у тому числі тридцять членів відомі як незалежні депутати Європейського парламенту. Двома найбільшими групами є Європейська народна партія (ЄНП) та Соціалісти і демократи (S & D). Ці дві групи домінували в парламенті протягом більшої частини періоду свого існування, постійно тримаючи від 50 до 70 відсотків місць. Жодна група ніколи не отримувала більшості в парламенті.

Групи часто базуються на єдиній європейській політичній партії, наприклад, як соціалістична група (до 2009 року). Проте вони можуть, як, наприклад, ліберальна група, включати в себе більше однієї європейської партії, а також національні партії і незалежних кандидатів. Для того, щоб групу визнали, потрібно, щоб в неї вступило 25 євродепутатів з семи різних країн. Після визнання група отримує фінансові субсидії від парламенту і гарантовані місця в комітетах.

Депутати кожної політичної групи зобов'язані голосувати, керуючись власною позицією, а не вказівками «зверху». Депутатські привілеї, що включають в себе правила імунітету, а також матеріальну винагороду за роботу, значною мірою схожі на привілеї національних парламентів.

Але Європарламент не можна розглядати як аналогічну національним парламентам інституцію, бо він не обирає уряд, який би діяв на рівні ЄС і вважався структурою, яка може вважатись урядом у повному розумінні цього слова. Певною проблемою залишається врегулювання статусу

політичних партій в Європарламенті, про що свідчить відсутність на наднаціональному рівні чіткого механізму функціонування транснаціональних політичних партій. У березні 2006 року Європейський парламент ухвалив переважною більшістю (498) голосів постанову «Про статус політичних партій». Звіт, на основі якого було ухвалено постанову, містить інформацію про поточний стан політичних партій у ЄС та пропозиції щодо того, як розвивати стабільність і фінансову автономність цих партій. Значна увага приділяється функціям та повноваженням європейських політичних партій, а отже наднаціональних груп депутатів, сформованих навколо політичних програм та цінностей. Європейський парламент пропонує посилити стабільність і незалежність цих груп. Зокрема низка законодавчих пропозицій мають сприяти більшій фінансовій незалежності, адже досі вони мали набагато менше можливостей для самофінансування.

Договір про заснування Європейської Спільноти (стаття 191) відзначає, що політичні партії загальноєвропейського рівня важливі як чинник інтеграції в Союзі. Вони роблять внесок у формування європейської свідомості. Всі без винятку європартії підтримують ідею федералізації ЄС і розширення повноважень Європарламенту. Програмні підходи європартій стосуються таких важливих для ЄС сфер, як соціально-економічний розвиток, зовнішня і безпекова політика, політика сусідства, охорона довкілля, питання гендерної рівності тощо.

Партійне представництво у Європейському Союзі, як, власне, і сам Європарламент, спроможні обстоювати інтереси своїх виборців і тим самим значно наблизити надбудовчі інститути Євросоюзу до громадян Європи. Досягнення цієї мети покликано сприяти розвитку

демократії і подоланню кризових проявів (пов'язаних з проблемами прийняття Конституції ЄС), які мають місце в цьому унікальному міждержавному об'єднанні.

Українські політичні партії намагаються брати безпосередню участь у процесах партійного будівництва в загальноєвропейському просторі. Наприклад, до складу Європейської народної партії належать такі українські партії як «Батьківщина», Блок Петра Порошенка «Солідарність», Народний Рух України та УДАР. Вони є спостерігачами у Європейській народній партії. Європейська народна партія у співпраці з урядом України та вітчизняними парламентськими партіями доклали великих зусиль для отримання Україною безвізового режиму та відстоювання інтересів нашої держави у воєнному конфлікті з Російською Федерацією [4, 191]. Важливе значення у взаємодії України з ЄС має обраний у травні 2014 р. Європарламент, склад політичних сил в якому наразі є загалом сприятливим для подальшого зближення України з Євросоюзом, у т. ч. для завершення виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС та функціонування безвізового режиму [9, 21]. Зокрема, зазначеному сприятиме збереження провідними силами Європарламенту (ЄНП та Прогресивний альянс соціалістів і демократів) найбільшого серед інших політичних сил впливу на вироблення й реалізацію курсу ЄС в українському напрямі, а також високий рівень інкорпорації їх представників у виконавчі та законодавчі інституції Євросоюзу [10, 518].

Таким чином, європейські транснаціональні партії – це організації, які об'єднують національні партії відповідного спрямування. Вони об'єднуються навколо однієї політичної сили і формують спільну стратегію і тактику, а також утворюють єдине керівництво і стають ключовим елементом у

прийнятті політичних рішень в Європарламенті. Тому вони впливають на загальну ситуацію в Євросоюзі. Здатність європартій бути ефективними у європейській політиці залежить і від правової визначеності їхньої діяльності. Існує потреба законодавчого закріплення внутрішньопартійної демократії, надання безпосереднього доступу європартіям до національних політичних систем. Враховуючи дещо насторожене сприйняття України в ЄС, що перешкоджає реалізації євроінтеграційного курсу держави, партії та партійна система України повинні розвиватися на основі європейських стандартів, брати за приклад основні принципи партійного будівництва у країнах ЄС. Майбутнє України сьогодні на пряму залежить від розвитку ефективних демократичних інститутів. Тому, щоб відповідати сучасним європейським стандартам й стати важливим елементом демократизації суспільства, партії та партійна система України повинні пройти ще досить складний і тривалий шлях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Г.С. Теоретичні засади дослідження європартій // Політологічні записки. – 2013. – № 2. – С. 87–95.
2. Байковський П. Загальноєвропейські партії в політичній системі Європейського Союзу // Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей. – 2009. – Т. 19-20. – С.224-228.
3. Вархов Г.В. Сім'ї політичних партій Європарламенту: засади функціонування та ідеологічні особливості // Прикарпатський вісник наукового товариства ім. Шевченка – 2013. – № 3.
4. Дзера М.М., Прокіп А.В. Проблеми розвитку і порівняльна характеристика партій, партійних систем країн

ЄС та України // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького, 2016.– Т. 12. № 2(44) Ч. 5. – С. 188–193.

5. Европейский Союз: основополагающие акты в редакции Лиссабонского договора с комментариями. – М.: Инфра-М, 2010. – С. 119-121.

6. Кириченко В. М. Політичні системи світу. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 218 с.

7. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 172 с.

8. Павко А. Моріс Дюверже – засновник сучасної партології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2090/>

9. Політична культура об'єднаної Європи та її вплив на вітчизняний політикум // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнаевич, М. І. Гурик [та ін.]; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 10–43.

10. Томахів В.Я. Департизація як фактор оптимізації функціонування державної служби України. – Київ: ІПіЕНД, 2011. – С. 517-525.

REFERENCES

1. Ahafonova, H. S. (2013) Teoretychni zasady doslidzhennia yevropartii [Theoretical foundations of research of the European parties].

2. Baikovskyi, P. (2009) Zahalnoievropeiski partii v politychnii systemi Yevropeiskoho Soiuzu [Pan-European parties in the political system of the European Union.].

3. Varkhov, H. V. (2013) Simi politychnykh partii Yevroparlamentu: zasady funktsionuvannia ta ideolohichni osoblyvosti [Families of political parties of the European

Parliament: principles of functioning and ideological peculiarities].

4. Dzera, M. M., Prokip, A. V. (2016) Problemy rozvytku i porivnialna kharakterystyka partii, partiinykh system krain YeS ta Ukrainy [Problems of development and comparative characterization of parties, party systems of the EU and Ukraine].

5. Evropeyskyi Soiuz: Osnovopolahaiushchye akty v redaktsyy Lyssabonskoho dohovora s kommentaryiamy. (2010). [The European Union: Fundamental Acts in the wording of the Lisbon Treaty with comments].

6. Kyrychenko, V. M. (2013) Politychni systemy svitu [Political systems of the world].

7. Kordon, M. V. (2008) Yevropeiska ta yevroatlantychna intehratsiia Ukrainy: navchalnyi posibnyk [European and Euro-Atlantic Integration of Ukraine: a manual].

8. Pavko, A. Moris Diuverzhe – zasnovnyk suchasnoi partolohii [Maurice Duverger - the founder of modern Partology]. Retrieved from: <http://www.viche.info/journal/2090/>

9. Honcharuk, T. V., Hnasevych, N. V., Huryk, M. I. (2015) Politychna kultura obiednanoi Yevropy ta yii vplyv na vitchyzniani politykum [Political culture of the united Europe and its influence on the domestic politics].

10. Tomakhiv, V.Ia. (2011) Departyzatsiia yak faktor optymizatsii funktsionuvannia derzhavnoi sluzhby Ukrainy [Departing as a factor in optimizing the functioning of the civil service of Ukraine].